

Ks. Marek Zaborowski

Tarnów

Sakrament pokuty w ujęciu teologiczno-prawnym

Chrystus, który „umiłował Kościół i wydał za niego samego siebie, aby go uświęcić” (Ef 5, 25–26), przez Niego także rozlewa na wszystkich łaskę i prawdę. To w Kościele znajdują się święci i grzesznicy. Ci drudzy potrzebują oczyszczenia podejmując ustawicznie pokutę i odnowę. Ponieważ grzech jest obrazą Boga, która zrywa przyjaźń z Nim, dlatego pokuta zmierza ostatecznie do tego, abyśmy ukochali Boga i całkowicie się Jemu powierzyli¹ Grzesznik, który dzięki łasce miłosiernego Boga wchodzi na drogę pokuty, wraca do Ojca, który pierwszy nas umiłował, do Chrystusa, który wydał się za nas na krzyżu i do Ducha Świętego, który został na nas wylany. Chrześcijanin przystępujący do sakramentu pokuty, całym sercem nawraca się do Boga. To nawrócenie zawiera w sobie żal za grzechy i postanowienie poprawy, a wyraża się przez wyznanie grzechów wobec Kościoła, i przez należyte zadośćuczynienie. Problematyka ta będzie przedmiotem dalszych rozważań na gruncie teologicznym i prawnym.

¹ KK 11.

1. Doktryna teologiczna dotycząca grzechu i pojednania w zarysie

Grzech, będąc aktem wolności człowieka, pojawia się na styku wartości z ludzką wolnością² Jest on zawsze aktem wolnej woli konkretnego człowieka³ Święty Paweł widzi grzech nie tylko jako automatyczne działanie człowieka, ale także jako „jakąś potęgę, która zniewala” (Rz 5, 12-21; Rz 6, 20). Bowiem pod ludzką warstwą wolnego działania człowieka dochodzą do głosu działające w świecie siły ciemności⁴ Ludzka świadomość, wola i wrażliwość stykają się z tymi siłami i są narażone na ich wpływ. W tym kontekście grzech jest zjawiskiem, który trzeba umieścić poza sferą wyłącznie ludzką; stanowi on tajemnicę⁵

Teologiczno-antropologiczne ujęcie ukazuje grzech jako niewłaściwe zastosowanie wolności i wybieranie zła. Taki wybór powoduje rozbicie harmonii i wewnętrznej pełni w człowieku, stanowi element „schizofrenizujący”, powodujący pewne jego zniewolenie⁶ Grzech (w tym ujęciu) jest odmową uznania wartości osób i ich umiłowania, co odnosi się do osoby Boga i innych ludzi⁷ Jest również tym, co pozbawia dobra, gdyż jest zaprzeczeniem postawy miłości względem: Boga, bliźnich i siebie samego. Z tego powodu można mówić o pozbawieniu przez grzech człowieka jego „szczęścia”⁸

Grzech jest nie tylko aktem zerwania osobowego związku grzesznika z Bogiem, lecz powoduje także „dramatyczny podział wśród braci”⁹ Odmawiając podporządkowania się Bogu, grzeszący powoduje zburzenie swojej „wewnętrznej równowagi”, będącej dziełem Stwórcy, i powoduje powstanie w swoim wnętrzu sprzeczności i konfliktów. Taki stan prowadzi nieuchronnie do naruszenia

² Jan Paweł II, *Reconciliatio et penitentia*, nr 13-14.

³ Tamże nr 16.

⁴ Tamże, nr 14.

⁵ Tamże.

⁶ A. Maggiolini, *Grzech człowieka*, „*Communio*” 4 (1984) nr 5, s. 3.

⁷ B. Inlender, *Elementy personalizmu chrześcijańskiego w teologii grzechu*, „*Communio*” 4 (1984) nr 5, s. 32.

⁸ Tamże, s. 30.

⁹ Jan Paweł II, *Reconciliatio et penitentia*, nr 15.

„tkanki łączącej go z innymi ludźmi i ze światem stworzonym”¹⁰ Skoro każdy grzech jest zaprzeczeniem postawy miłości, stanowi odmowę kochania innych ludzi, to w wypadku grzechu ciężkiego nabiera on waloru radykalnego odrzucenia miłości¹¹ Skutki takiej postawy można scharakteryzować jako ranę, którą grzesznik otwiera w relacjach z bliźnimi¹²

Rana zadana człowiekowi przez grzech ma swój szczególnie negatywny skutek w odniesieniu do wspólnoty kościelnej. Ochrzczone, który grzeszy, pociąga za sobą Kościół w myśl tzw. prawa zstępowania¹³ Szkodliwość postępowania grzeszącego ujawnia się w świetle wymogu, że Kościół z natury swojej ma być wolny od grzechu¹⁴ Grzech ochrzczonego stoi w wyraźnej sprzeczności do tej rzeczywistości Kościoła, stanowi uderzenie w Kościół¹⁵ Rozumienie Kościoła jako Ciała Jezusa Chrystusa, będącego zarazem nieodzownym środkiem (sakramentem) łaski Bożej, prowadzi do wniosku, że grzech jest obrazą Boga także dlatego, iż jest zubożeniem wewnętrznego bogactwa Kościoła, przeszkodą w rozwoju i spełnianiu powierzonej mu misji¹⁶ Dotyczy to szczególnie ciężko grzeszących, którzy chociaż należą do Kościoła ciałem, nie mają jednak Ducha Chrystusowego¹⁷

Człowiek popełniający grzech pociąga za sobą nie tylko innych pojedynczo i społecznie wziętych, lecz oddziałuje także negatywnie na świat, który oczekuje wyzwolenia (Rz 8, 19) i odnowienia wszystkiego w Chrystusie (Ef 1, 10). Skutki grzechu dotyczą także w pewien sposób całego świata¹⁸

Oprócz obiektywnego, ontologicznego ujęcia skutków grzechu ma miejsce osobowe doświadczenie grzechu, które każe traktować

¹⁰ Tamże.

¹¹ P. Góralczyk, *Spółeczny wymiar grzechu*, „Communio” 4 (1984) nr 5, s. 35–37.

¹² Jan Paweł II, *Reconciliatio et penitentia*, nr 15.

¹³ Tamże, nr 16.

¹⁴ H. Vorgrimler, dz. cyt., s. 358.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże, s. 362.

¹⁷ KK 14.

¹⁸ Jan Paweł II, *Reconciliatio et penitentia*, nr 16; zob. A. Maggolini, *Grzech człowieka*, dz. cyt., s. 4–5.

grzech jako własną niegodziwość, wyrządzoną zniewagę, osobistą winę¹⁹ Takie doświadczenie prowadzi do rewizji swojego postępowania, przemiany i nawrócenia, a owocuje w chrześcijańskiej pokucie dającej pojednanie.

Skutki grzechu czynią życie człowieka duchowo bezowocnym lub mało owocnym. Wymagają, więc leczenia: zablźnienia rany grzechowej, naprawienia pęknięć spowodowanych przez zło, przywrócenie zerwanej jedności²⁰ Jakość i wielorakość rozdarcia człowieka przez grzech wymaga przeciwdziałania odpowiadającego wymiarowi zaistniałego zła, a więc odpowiedniego wymiaru pojednania. Ma to być pojednanie z Bogiem, bliźnim i z sobą²¹

Pojednania – w ujęciu personalistycznym – wymaga ontologiczna samorealizacja człowieka, która dokonuje się na płaszczyźnie miłości osób. Skoro grzech jest zaprzeczeniem, to odzyskanie zdolności do miłości może mieć miejsce tylko w przyjęciu postawy prowadzącej do pojednania. Postawą taką u człowieka wierzącego jest najpierw uznanie swojej grzeszności, wewnętrzna zgoda na przemianę (*metanoia*), które mają naprowadzić go ku Bogu²² a przez to utorować drogę do pojednania z Bogiem, z innymi, z całym stworzeniem a także z sobą samym²³ Pojednanie jest więc owocem nawrócenia, które wyraża się przez skruchę i dobre uczynki. Człowiek pojednany ma szansę na rozwój miłości, która prowadzi go do Boga²⁴

Potrzebę pojednania dyktuje także samo dobro międzyludzkich relacji, których jakość zależy od odzyskania wewnętrznej harmonii przez grzesznika. Ma to swoje specyficzne znaczenie w społeczności kościelnej, będącej mistycznym Ciałem Chrystusa²⁵

Fakt słabości ludzkiej, będącej skutkiem grzechu, zwłaszcza pierwotnego, zakłada, że chrześcijańskie nawrócenie człowieka jest

¹⁹ B. Inlender, *Elementy personalizmu chrześcijańskiego...*, dz. cyt., s. 31–33.

²⁰ Jan Paweł II, *Reconciliatio et penitentia*, nr 2, 3.

²¹ Tamże, nr 3.

²² Tamże, nr 26.

²³ Tamże, nr 4, 26.

²⁴ B. Inlender, *Elementy personalizmu chrześcijańskiego...*, dz. cyt., s. 33.

²⁵ KK 7.

procesem trwającym całe życie, chociaż składającym się z konkretnych etapów w ciągu jego trwania²⁶

Przypowieść Chrystusa o synu marnotrawnym wracającym do Ojca (Łk 15, 11–32) ukazuje Boga bogatego w miłosierdzie, który wielką miłością ukochał ludzi. Zarówno wspomniana wyżej przypowieść, jak i inne wypowiedzi Chrystusa dowodzą, że pojednanie człowieka z Bogiem jest wprawdzie także owocem ludzkiego wysiłku, lecz przede wszystkim darem danym przez Boga²⁷. Prowadzące do pojednania nawrócenie człowieka dokonuje się w dialogu między grzesznikiem i Bogiem²⁸. Przerasta ono naturalne zdolności człowieka, ale mimo to pozostaje aktem człowieka świadomie i dobrowolnie skierowanym ku Bogu. Nawrócenie znajduje się niejako na przecięciu działania boskiego i ludzkiego²⁹. Pojednanie ludzi z Bogiem ma miejsce dzięki tajemnicy paschalnej Chrystusa, Jego śmierci i zmartwychwstania jako przyczynie sprawczej³⁰. Zostaje ono udostępnione konkretnym osobom w Kościele jako znak i narzędzie zbawienia przez skuteczność świętych tajemnic sprawowanych przez Kościół³¹.

Akcentowanie Kościoła pojednanego jako narzędzia pojednania jest konsekwencją społecznego wymiaru pojednania. Wymiar ten zasługuje na podkreślenie jako skutek postawy i procesu odwracania się człowieka od grzechu.³²

Pojednanie sakramentalne

Jezus Chrystus, rozpoczynając swoją zbawczą misję, wezwał do pokuty: „Czas się wypełnił i bliskie jest królestwo Boże: nawracajcie się i wierzcie w Ewangelię”³³. Sam odpuścił grzechy paralitykowi w Kafarnaum (Mk 2, 6), sparaliżowanemu przy sadzawce „Betesda” (J 5, 14) i grzesznej kobiecie (Łk 7, 47–49). Po swoim zmartwych-

²⁶ Jan Paweł II, *Reconciliatio et penitentia*, nr 4.

²⁷ Tamże, nr 5, 7.

²⁸ K. Lehmann, *Utracona zdolność nawrócenia*, „*Communio*” 4 (1984) nr 5, s. 80.

²⁹ W. Kasper, *Antropologiczne aspekty pokuty*, „*Communio*” 4 (1984) nr 5, s. 76.

³⁰ Jan Paweł II, *Reconciliatio et penitentia*, nr 7.

³¹ Tamże, nr 8.

³² P. Góralczyk, *Społeczny wymiar grzechu*, art. cyt., s. 37–38.

³³ Mk 1, 15.

wstaniu Chrystus Pan wysłał Apostołów w świat, aby nauczali i chrzcili (Mt 26, 8–19). Obdarzając ich Duchem Świętym, polecił im też, aby odpuszczali i zatrzymywali grzechy (J 20, 22). To uprawnienie, ale i obowiązek odpuszczania i zatrzymywania grzechów, Apostołowie uznawali za posługę jednania ludzi z Bogiem (2 Kor 5, 19)³⁴

Wielu spośród pierwszych chrześcijan żyło pobożnie, zachowując niewinność uzyskaną na chrzcie. Ale niektórzy wracali do bałwochwalstwa, pijaństwa, nieczystości, kradzieży, oszczerstwa (1 Kor 5, 11), zakłócali pokój i zgodę między braćmi przez spory, zawiść, gniewy, zwady, potwarze, obmowy, wywyższanie się i niesnaski (1 Kor 12, 20). Jak odnoszono się do takich grzeszników? Grzechu nie lekceważono. „Usuńcie zło spośród was” - domaga się św. Paweł (1 Kor 5, 1). Chrześcijanin gminy Koryntu za grzech przeciw czystości został usunięty z gminy, nie mógł brać udziału w zgromadzeniach wiernych ochrzczonych (1 Kor 5, 1; 5, 6). Celem wykluczenia z gminy było zachowanie innych od zepsucia. Miało to nakłonić grzesznika do zastanowienia się nad sobą, do żalu i pokuty. W czasach apostolskich i poapostolskich pokutującym nie odmawiano przebaczenia grzechów nawet wielokrotnie. Pokutę wyznaczali i przyjmowali grzesznika ponownie do gminy (po odbytej pokucie) miejscowi przełożeni gmin, zwykle biskupi³⁵

Od połowy II i w III wieku na pytanie, co robić z chrześcijaninem, który po raz odbytej pokucie ponownie upadł i zgrzeszył ciężko, np. dopuścił się bałwochwalstwa, zabójstwa lub cudzołóstwa, coraz częściej odpowiadano, że drugiego przebaczenia nie ma. Grzesznikowi polecano pokutować, ale gmina nie dopuszczała go do stołu eucharystycznego, zaś po śmierci jego duszę polecała Bogu. Zwolennicy tendencji umiarkowanej uczyli, że Kościół może odpuszczać grzechy, jeśli chrześcijanin podejmie odpowiednią pokutę³⁶

Według Tertuliana († 222–223) sakramenty to rzeczy święte i uświęcające. Tertulian uznawał też skuteczność pokuty. Stawiał ją ze względu na znaczenie tuż po chrzcie jako drugą pokutę. W dziele

³⁴ M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, Kielce 2004, s. 14.

³⁵ Tamże; por. Cz. S. Bartnik, *Sakramentologia społeczna*, dz. cyt., s. 308.

³⁶ S. Czerwik, *Wprowadzenie do odnowionej liturgii pokuty i pojednania*, [w:] *Sakramenty w odnowie. Sakrament Pokuty*, Katowice 1980 s. 143.

De poenitentia nie nazywał jeszcze pokuty sakramentem³⁷ Również św. Ambroży (339–397), pisząc o pokucie, nie mówi wprost o sakramencie, ale przypisuje jej skutki sakramentu. Jego zdaniem słowami Pana zostało w sposób oczywisty nakazane, aby łaski niebieskiego sakramentu (czyli Eucharystii), udzielano nawet ludziom winnym najcięższych zbrodni, jeśli tylko pokutują z całego serca³⁸ Píše on również, iż to, co wydawało się niemożliwe, u Boga jest możliwe. Niemożliwe wydawało się, aby woda (chrztu) odpuszczała grzechy, a jednak Bóg sprawił, że to niemożliwe staje się możliwe. Podobnie niemożliwe wydawało się, aby Bóg odpuszczał grzechy pokutującym. A jednak Chrystus swoim Apostołom dał władzę, którą ci przekazali kapłanom i jest teraz możliwe, co wydawało się niemożliwością³⁹

Wiek IV–VI w Kościele to okres „pokuty kanonicznej” Dyscyplinę pokutną tego okresu nazywano też „publiczną”, ponieważ za doścuczynienie za grzechy było odprawiane przez pokutnika publicznie. W ten sposób pokutowali grzesznicy publiczni, to jest wierni, którzy po przyjęciu chrztu, dopuścili się ciężkich grzechów. Pokuta publiczna była bardzo często upokarzająca dla grzesznika⁴⁰

Ograniczenie praktyki pokutnej do możliwości jednorazowego przebaczenia po przyjęciu chrztu powodowało ujemne skutki. Niektórzy, bowiem ludzie, obawiając się utraty łaski uzyskanej na chrzcie, poprzestawali na wpisaniu się na listę katechumenów, odkładając przyjęcie chrztu na późniejsze lata, a nawet na godzinę śmierci. Także większość tych, którzy ciężko zgrzeszyli, nie podejmowała pokuty kanonicznej, jak tylko w zagrożeniu niebezpieczeństwem śmierci *poenitentia in extremis*. Od VI wieku spotykamy się już

³⁷ I. Różycki, *Podstawy sakramentologii*, Kraków 1970, s. 62; por. M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, dz. cyt., s. 15.

³⁸ „Evidentissime Domini praedicatione mandatum est etiam gravissimis criminis reis, si ex toto corde et manifesta confessione peccati poenitentiam gerat, sacramenti caelestis refundendam gratiam. Unde nihil vobis ad excusationem resedissem certum est” – *De poenitentia* 2, 3, 19, [w:] M. J. Rouet De Journal, *Enchiridion patristicum*, Barcinone–Friburgi Brisg.–Romae 1959, nr. 1298, s. 485.

³⁹ Tamże, nr 1297, s. 484–485.

⁴⁰ B. Kosecki, *Wyznawanie grzechów w praktyce pokuty Kościoła na Zachodzie*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 29 (1976) s. 68.

z łagodniejszym traktowaniem grzeszników. Odstąpiono m.in. od reguły niepowtarzalności sakramentu pokuty, od pokuty publicznej⁴¹

Od synodu w Agde w Galii w 506 roku w niektórych diecezjach wymagało się, aby każdy chrześcijanin przynajmniej trzykrotnie w ciągu roku spowiadał się u prezbitera, który ma nad nim władzę.⁴²

Św. Bonifacy († 755) polecił kapłanom Germanii, aby udzielali odpuszczenia grzechów zaraz po złożeniu przez grzesznika wyznania grzechów. Znaczyło to, że kapłan nie potrzebuje czekać, aż penitent wykona zadośćuczynienie nałożone nań w spowiedzi. W X wieku przypadki rozgrzeszania zaraz po przyjęciu wyznania grzechów zdarzają się często, zaś pod koniec X wieku, czyli ok. roku 1000, taka praktyka była już powszechna. Stało się to możliwe, bo punkt ciężkości przesunął się z zadośćuczynienia, związanego z sakramentem pokuty, na sekretne wyznanie grzechów i żal za grzechy. Wyznanie grzechów i udzielenie rozgrzeszenia stały się jedną czynnością liturgiczną. Dlatego też cały sakrament pokuty zaczęto nazywać spowiedzią – *confessio*. Od X wieku chrześcijanie spowiadają się w zasadzie przed każdym przyjęciem Komunii świętej. Od tej pory sakrament pokuty zawiera wszystkie elementy, które przyjmujemy i dzisiaj.⁴³

W *Dekrecie Gracjana* znajdujemy cały traktat o pokucie (*de poenitentia*), składający się z siedmiu dystynkcji. W tych siedmiu dystynkcjach jest aż 225 kanonów⁴⁴

Dekretaty Grzegorza IX zawierają kanony na temat sakramentu pokuty w księdze V, a więc tam, gdzie jest mowa o przestępstwach i karach kościelnych.

Sobór II Lionński w 1274 r. w wyznaniu wiary przedstawionym dla cesarza Michała wymienia pokutę wśród siedmiu sakramentów⁴⁵ Natomiast Sobór Florencki w bulli o zjednoczeniu z Ormianami, za-

⁴¹ A. Skowronek, *Sakramenty wiary. Sakrament pojednania*, t. 2, Włocławek 1995, s. 145–156.

⁴² c. 19. D. II, de cons.

⁴³ „Statim post acceptam confessionem”, w: Mansi, *Concilia* 12, s. 386.

⁴⁴ c. 33D II de cons. 3

⁴⁵ *Codicis Iuris Canonici Fontes cura em. mi P. Gaspari, editi Romae* 1937, t. I, n. 35, s. 33.

czynającej się od słów *Exultate Deo*, z dnia 22 listopada 1439 r., uroczyście stwierdził: czwartym sakramentem jest pokuta⁴⁶

W XV wieku szerzyły się błędne opinie na temat sakramentu pokuty. W pierwszej połowie XVI wieku te błędy się nasiliły. Dlatego Sobór Trydencki (1545–1563) podjął ten problem (na sesji XIV, 1–9) w 1551 r. Sobór ten uczy, iż pokuta nie była sakramentem przed przyjściem Chrystusa na świat. I nie była też sakramentem w czasie późniejszym – dla nieochrzczonych. Chrystus ustanowił sakrament pokuty, gdy po swoim zmartwychwstaniu tchnął na swoich uczniów i powiedział do nich: „Weźmijcie Ducha Świętego! Którym odpuscicie grzechy, są im odpuszczone, a którym zatrzymacie, są im zatrzymane” (J 20, 22–23). Za pomocą tego wzniesłego faktu i słów tak wyraźnych, zgodnie ze zrozumieniem ojców, Apostołowie i ich prawowici następcy otrzymali władzę odpuszczania i zatrzymywania grzechów wiernym upadłym po chrzcie⁴⁷

Sobór Watykański II (1962–1965) w wielu miejscach wypowiedział się na temat sakramentu pokuty. W Dekrecie o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis* przypomniał prezbiterom, aby w Duchu Chrystusa Pasterza nauczali wiernych, by z sercem skruszonym poddawali swe grzechy Kościołowi w sakramencie pokuty tak, aby z dnia na dzień coraz bardziej nawracali się do Boga, pamiętając Jego słowa: „Czyńcie pokutę, albowiem przybliżyło się Królestwo Niebieskie” (Mt 4, 17)⁴⁸

Katechizm Kościoła Katolickiego wydany po Soborze Watykańskim II mówiąc o sakramencie pokuty i pojednania, nazywa go sakramentem nawrócenia, ponieważ urzeczywistnia w sposób sakramentalny wezwanie Jezusa do nawrócenia (Mk 1, 15), drogę powrotu do Ojca (Łk 15, 18), od którego człowiek oddalił się przez grzech. Nazywa się go sakramentem pokuty, ponieważ ukazuje osobistą i eklezjalną drogę nawrócenia, skruchy i zadośćuczynienia ze strony grzesznego chrześcijanina. Nazywa go się sakramentem przebacze-

⁴⁶ *Dokumenty soborów powszechnych*, pod red. A. Baron, H. Piertas, t. III, Kraków 2003, s. 519–521; por. K. Schatz, *Sobory powszechne*, Kraków 2002, przeł. J. Zakrzewski, s. 111–114.

⁴⁷ BF VII, nr 512–519, s. 461–464.

⁴⁸ PO 5.

nia, ponieważ przez sakramentalne rozgrzeszenie wypowiedziane słowami kapłana, Bóg udziela penitentowi przebaczenia i pokoju⁴⁹

Kościół realizując zleconą Apostołom posługę jednania (2 Kor 5, 18 n.), spełnia swoją misję i swoje posłannictwo pojednywania człowieka z Bogiem, z samym sobą, z braćmi i z całym stworzeniem⁵⁰ W nauczaniu Kościoła sakrament pokuty jest zwyczajnym sposobem otrzymywania przebaczenia grzechów ciężkich, popełnionych po chrzcie⁵¹, nie wykluczając innych sposobów w sytuacjach nadzwyczajnych. Sakrament ten ustanowiony przez Chrystusa (J 20, 24; Mt 16, 19) został przekazany Kościołowi jako znak konieczny do zbawienia⁵²

Udzielenie sakramentu pokuty odbywa się w sposób sądowy przed trybunałem bardziej miłosierdzia, niż ścisłej sprawiedliwości. Po oskarżeniu się z grzechów poznanych w rachunku sumienia, ocenionych w postawie żalu i postanowienia poprawy, penitent otrzymuje rozgrzeszenie⁵³

Nie można przecenić sakramentu pokuty w życiu chrześcijanina i Kościoła. Uwzględniając wielorakie aspekty i skutki tego sakramentu, trzeba się zgodzić, że należy on do istoty chrześcijaństwa każdego wyznawcy Chrystusa, istoty każdej gminy chrześcijańskiej, istoty Kościoła⁵⁴

3. Pokuta w ujęciu Kościołów niekatolickich

Analizując nauczanie Kościoła katolickiego na temat sakramentu pokuty w dalszej części artykułu zostanie ukazana w zarysie teologia tego sakramentu w innych Kościołach chrześcijańskich.

⁴⁹ KKK 1423–1424.

⁵⁰ Jan Paweł II, *Reconciliatio et penitentia*, nr 8.

⁵¹ Tamże nr 31.

⁵² Tamże nr 30; BF VII nr 453.

⁵³ Por. Jan Paweł II, *Reconciliatio et penitentia*, nr 31.

⁵⁴ K. Baumgartner, *Versöhnung und Busse als Gabe und Auftrag der Kirche*, „Theologisch-Praktische Quartalschrift” 132 (1984) z. 2, s. 129.

Sakrament według prawosławnego wyznania wiary to działanie święte, w którym pod znakiem widzialnym udzielana jest wierzącemu niewidzialna łaska Ducha Świętego⁵⁵. Widzialnymi znakami, formą zewnętrzną są modlitwy, forma sprawowania i materia sakramentu; niewidzialną, wewnętrzną treścią jest udzielanie łaski Ducha Świętego. Związek widzialnego z niewidzialnym jest wyrażeniem natury człowieka przyjmującego sakrament, jak również Kościoła. Sakramenty sprawowane są w Kościele i przez Kościół, i dla wszystkich jego członków są konieczne do zbawienia⁵⁶.

W doktrynie Kościołów wschodnich szczególne miejsce zajmuje teologia sakramentalna, która jest bardzo rozbudowana i powiązana bezpośrednio z kultem. Prawosławie, podobnie jak katolicyzm, przyjmuje siedem sakramentów jako znaki widzialne przekazywania ludziom światła boskiego. Znaki te nazywa misteriami⁵⁷.

Kościoty wschodnie nauczają, że w sakramentach (poprzez ustanowiony ryt) zawsze i niezmiennie dawane są dary Ducha Świętego, chociaż przyjmowane są różnorako. Kościół ma władzę sprowadzania Ducha Świętego w sakramentach świętych⁵⁸.

Zgodnie z prawosławną doktryną w sakramencie pokuty chrześcijanin otrzymuje odpuszczenie grzechów uczynionych po chrzcie⁵⁹. Pokuta nazywana niekiedy powtórny chrztem, jest zastosowaniem władzy wiązania i rozwiązywania grzechów, danej przez Chrystusa Apostołom i ich następcom⁶⁰. Swoją doktrynę na temat sakramentu pokuty Kościół prawosławny opiera na następujących podstawach:

- a) wszyscy ludzie ponoszą odpowiedzialność za swoje czyny,
- b) istnieje możliwość poprawy i udoskonalenia człowieka,
- c) każdy człowiek ponosi odpowiedzialność również za innych,

⁵⁵ *Porównanie wyznań*, red. A. Zuberbier, Warszawa 1988, s. 67; por. *Katechizm Kościoła prawosławnego*, red. H. Paprocki, Kraków 2001, s. 397

⁵⁶ *Porównanie wyznań*, dz. cyt., s. 67.

⁵⁷ J. Keller, *Prawosławie*, Warszawa 1982, s. 197-198.

⁵⁸ S. Bułgakow, *Prawosławie*, Białystok 1992, s. 126.

⁵⁹ *Porównanie wyznań*, dz. cyt., s. 70; *Katechizm Kościoła prawosławnego*, dz. cyt., s. 381-393.

⁶⁰ S. Bułgakow, *Prawosławie*, dz. cyt., s. 129.

d) szczere pojednanie się z ludźmi zapewnia człowiekowi przebaczenie jego win przez Boga i na zawsze usuwa zamię grzechu⁶¹

Chociaż chrzest niszczy w człowieku władzę grzechu pierwotnego, to jednak w naturze trwa jego moc jako skłonność do grzechu i wynikająca z tego grzeszność⁶² Wszelki grzech jest grzechem przeciwko miłości i prowadzi do oddzielenia się od Boga i ludzi, dlatego jest grzechem przeciwko Kościołowi. Spowiadający się wyznaje swoje grzechy Panu i Kościołowi w osobie biskupa lub prezbitera. Słuchający spowiedzi czyta modlitwę, w której prosi Pana o odpuszczenie grzechów i przyłączenie do Kościoła⁶³ Dla uwolnienia człowieka od grzechów, dokonanych po chrzcie, w sakramencie pokuty poprzez wyznanie ich przed ojcem duchownym następuje rozgrzeszenie przez łaskę, zgładzenie grzechów i pojednanie człowieka z Bogiem⁶⁴

W sakramencie pokuty możemy zatem wyróżnić dwa elementy: „upamiętnienie się” z wyznaniem grzechów oraz absolicję i powrót do społeczności Kościoła⁶⁵

Grzech jest chorobą i dlatego spowiednik jest przede wszystkim lekarzem, który ma uzdrowić chorego. W modlitwie przed spowiedzią czytamy, że spowiadający się „przyszedł do lecznicy i musi uczynić wszystko, aby nie odejść nieuzdrowionym” Duchowy opiekun pomaga i radzi, jak uzdrowić duszę, może też zalecać środki uzdrowienia – „ćwiczenia pokutne” (*epitymie*) jako swoiste lekarstwo⁶⁶

Celem pokuty jest przywrócenie człowiekowi wiary w miłość Bożą i przebaczenie win przez pojednanie go ze społecznością, której wyrządził zło swymi grzechami. Pokuta i spowiedź ma pomóc człowiekowi, by spojrział w nowym świetle na swoje życie i by umocnił

⁶¹ J. Keller, *Prawosławie*, dz. cyt., s. 200.

⁶² S. Bułgakow, *Prawosławie*, dz. cyt., 129.

⁶³ *Porównanie wyznań*, dz. cyt., s. 70.

⁶⁴ S. Bułgakow, *Prawosławie*, dz. cyt., s. 129.

⁶⁵ *Porównanie wyznań*, dz. cyt., s. 70.

⁶⁶ Tamże, s. 70–71.

się w postanowieniu zmiany swego postępowania oraz naprawił wyrządzone krzywdy⁶⁷

Od przystępującego do sakramentu pokuty wymagane jest uświadomienie sobie swoich grzechów, żal i skrucha oraz zdecydowana chęć poprawy⁶⁸

Kościoty reformowane

Według nauki Kościoła ewangelicko-luterańskiego, sakramenty, tak jak Słowo Boże, są środkami łaski Bożej. Sakrament jest to obrządek święty, ustanowiony przez samego Chrystusa, w którym pod widzialnymi znakami udzielana jest niewidzialna łaska Boża. Luter uważał, że sakrament jest widzialnym Słowem Bożym⁶⁹ Jak przez głoszenie Słowo wpada do ucha, tak przez udzielanie sakramentu wpada ono przez oko. Początkowo uważano, że są trzy sakramenty: chrzest, pokuta i Wieczerza Pańska⁷⁰ Ponieważ jednak pokucie brak widzialnego znaku, a więc jednej z trzech cech sakramentalnych, dlatego złączono ją później z chrztem i częściowo z Komunią Świętą. Te dwa sakramenty są w luteranizmie uważane nie tylko za jakieś zewnętrzne znaki, po których poznaje się prawdziwych chrześcijan, ale i za działanie łaski Bożej wobec człowieka⁷¹

Kościół luterański naucza, że pokuta jest stałym stanem życia chrześcijańskiego, a nie tylko jednorazową czynnością; chce, aby całe życie wiernych było nieustanną pokutą. W spowiedzi kładzie Kościół luterański główny nacisk nie na sąd, lecz na absolicję, tzn. na akt łaski Bożej wobec pokutujących. Spowiedź w luteranizmie wymaga trzech warunków: szczerej skruchy, prawdziwej wiary i chęci istotnej poprawy życia. Kościół luterański nie uznaje obowiązku spowiedzi usznej, została jednak zachowana dobrowolna forma spowie-

⁶⁷ J. Keller, *Prawosławie*, dz. cyt., s. 200.

⁶⁸ *Porównanie wyznań*, dz. cyt., s. 71.

⁶⁹ Por. *Confessio Augustana*, [w:] *Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche*, Göttingen 1967, s. 31-137.

⁷⁰ *Apologia Confessionis Augustanae*, [w:] *Die Bekenntnisschriften...*, dz. cyt., s. 139-404.

⁷¹ *Porównanie wyznań*, dz. cyt., s. 73.

dzi prywatnej u księdza, jeżeli penitent dla uspokojenia swego sumienia tego potrzebuje⁷²

W późniejszym okresie wprowadzono także powszechną spowiedź przed ołtarzem, która kończy się zawsze absolicją – rozgrzeszeniem, które Kościół sprawuje przez swoje sługi na podstawie mandatu danego przez Chrystusa⁷³

Wyznanie ewangelicko-reformowane ma swoją specyficzną koncepcję sakramentu. Polega ona na tym, że główną rolę w sakramencie przypisuje się działaniu Ducha Świętego, który budzi w człowieku wiarę za pomocą Ewangelii i utwierdza ją za pomocą sakramentów. Są one nierozzerwalnie związane ze zwiastowaniem Ewangelii⁷⁴

Pokuta w Kościele ewangelicko - reformowanym nie jest uważana za sakrament, tym niemniej zajmuje ważne miejsce w nauczaniu i praktyce tego Kościoła. Pokuta jest to proces odwrócenia się od grzechu i zwrócenia się ku Bogu, przejścia ze stanu potępienia do stanu zbawienia. Na proces ten składa się uznanie i wyznanie grzechu, zerwanie z nim oraz postanowienie i podjęcie nowego życia. Bez pokuty, czyli nawrócenia, nie ma zbawienia. Pokuta nie powstaje automatycznie jako reakcja na popełniony grzech, wywołująca niechęć do niego, lecz w wyniku słuchania Ewangelii, pod wpływem wezwania do pokuty. Sam Bóg rozpoczyna w człowieku ten proces, dając mu znak łaski, impuls Ducha Świętego, który chociaż jeszcze nie mieszka w grzeszniku, to wywiera na niego nacisk, oświeca mroki światłem objawienia i prowadzi do zbawienia⁷⁵

Prawdziwa spowiedź (wyznanie grzechów) dokonuje się wobec samego Boga. Może to się dziać w ukryciu, między Bogiem a grzesznikiem, albo publicznie w kościele, podczas powszechnej spowiedzi. Kościół reformowany uważa, że warunkiem odpuszczenia grzechów nie jest spowiedź uszna wobec kapłana wyposażonego we władzę udzielania absolicji, ale chęć poprawy życia. Kapłan może służyć radą, kierownictwem duchowym, pociechą⁷⁶

⁷² Tamże.

⁷³ Tamże.

⁷⁴ Tamże, s. 77.

⁷⁵ Tamże, s. 82; por. ST. C. Napiórkowski, *Solus Christus*, Lublin 1999, s. 164-170.

⁷⁶ *Porównanie wyznań*, dz. cyt., s. 82.

Sakrament pokuty w *Kodeksach Prawa Kanonicznego z 1917 i z 1983 r.*

Pio-benedyktyński Kodeks prawa kanonicznego w kanonach 870–910 ukazuje normy prawne odnośnie sakramentu pokuty⁷⁷ Kanon 870 tegoż kodeksu mówi, iż w sakramencie pokuty każdy wierny może, o ile jest należycie usposobiony, uzyskać odpuszczenie grzechów, popełnionych po chrzcie, na mocy rozgrzeszenia danego przez upoważnionego kapłana, w formie sądowego orzeczenia⁷⁸ Należyte usposobienie po myśli tego kanonu to szczere wyznanie swych win, z wewnętrzną skruchą i mocnym postanowieniem poprawy⁷⁹

Rola spowiednika rozgrzeszającego nie sprowadza się do oznajmienia penitentowi, że grzechy zostały mu odpuszczone przez Boga, lecz polega na prawdziwym odpuszczeniu grzechów⁸⁰ Odpuszczenie grzechów dokonuje się na sposób orzeczenia sądowego, chociaż innym jest trybunał pokuty, a innym trybunał sądowy⁸¹

Zgodnie z kanonami 871 i 872 do ważnego odpuszczenia grzechów konieczne jest (po stronie spowiednika) posiadanie święceń kapłańskich oraz jurysdykcja nad penitentem, bądź zwyczajna na mocy prawa, bądź delegowana przez upoważnionego do tego zwierzchnika kościelnego⁸² Jurysdykcja powyższa uprawnia kapłana do ważnego i godziwego rozgrzeszenia nie tylko wiernych zamieszkałych na terenie, na którym ta władza mu przysługuje, lecz także tułaczy oraz przybyszy z innej diecezji czy parafii, jak też katolików innego obrządku. Zwyczajna jurysdykcja upoważnia nadto do spowiadania własnych podwładnych w całym Kościele⁸³ Jurysdyk-

⁷⁷ KPK 1917, kan. 870–910.

⁷⁸ KPK 1917, kan. 870. Por. J. Grzywacz, *O sakramentach świętych – zarys prawa kanonicznego*, t. III, z. 1, s. 79.

⁷⁹ F. Bączkiewicz, F. Baron, F. Stawinoga, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. II, Opole 1958, s. 41.

⁸⁰ DS 919.

⁸¹ J. Grzywacz, dz. cyt., s. 79.

⁸² KPK 1917, kan. 871, 872.

⁸³ KPK 1917, kan. 881; por. F. Bączkiewicz, F. Baron, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 41.

cję zwyczajną w kodeksie Benedykta XV posiadali w całym Kościele: papież i kardynałowie, natomiast w poszczególnych terytoriach: ordynariusz miejscowy oraz proboszcz, jak też zrównani z nimi w prawie⁸⁴ Jurysdykcji delegowanej mógł w całym Kościele, zgodnie z *Kodeksem Prawa Kanonicznego* z 1917 roku, udzielać papież, zaś w granicach władzy zwyczajnej ordynariusze miejscowi oraz przełożeni kleryckich zakonów. Jurysdykcja ta była ważna tylko wówczas, gdy była dana na piśmie lub ustnie w wyraźnych słowach⁸⁵

Pio-benedyktyński kodeks prawa kanonicznego stanowił w kanonie 882, że wszyscy kapłani, chociażby nie mieli uprawnienia do spowiadania mogli w niebezpieczeństwie śmierci, w obecności kapłana posiadającego to uprawnienie, ważnie i godziwie rozgrzeszać wszystkich penitentów od wszystkich grzechów i cenzur w jakikolwiek sposób zastrzeżonych i notorycznych, z zachowaniem przepisu kanonu 884 (który mówił o rozgrzeszeniu współnika w grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Bożemu) i kanonu 2252. Powyższy kanon postanawiał, że rozgrzeszony od cenzury *ab homine* lub zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej miał się odnieść do Stolicy Apostolskiej po wyzdrowieniu⁸⁶ Kanon 884 i kanon 2252 stanowiły wyjątki od kanonu 882. Należało je zachować w przypadku rozgrzeszenia współnika w grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Bożemu oraz w przypadku rozgrzeszenia od cenzury.⁸⁷

Papieska Komisja Autentycznego Tłumaczenia Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku w dniu 28 grudnia 1927 roku wyjaśniła, że rozgrzeszenie udzielone w niebezpieczeństwie śmierci na mocy kanonu 882 omawianego kodeksu ogranicza się do zakresu wewnętrznego⁸⁸ Zatem jeśli rozgrzeszony od cenzury w niebezpieczeństwie śmierci wyzdrowiał, to jego przełożony mógł domagać się zachowa-

⁸⁴ Por. KPK 1917, kan. 1368, 873.

⁸⁵ KPK 1917, kan. 879.

⁸⁶ KPK 1917, kan. 882, 2252.

⁸⁷ M. Pastuszko, *Posługa szafarza sakramentu pokuty i pojednania w szczególnych okolicznościach (kanony 976, 977 i 982)*, PK 38 (1995) nr 1-2, s. 43.

⁸⁸ „An absolutio in periculo mortis secundum canonem 882 limitetur ad forum internum, an extendatur etiam ad forum externum. Affirmative ad primam partem, negative ad secundam” – *De absolute in periculo mortis*, AAS 20 (1928) s. 61.

nia cenzury i postarać się o zdjęcie tej cenzury w zakresie zewnętrznym⁸⁹

Kanony 885–888 mówiły o zasadniczych przymiotach i obowiązkach spowiedników. Spowiednik ma pamiętać o tym, że jest w spowiedzi sędzią, lekarzem i ojcem duchownym dla penitenta, powinien unikać niewłaściwych pytań. Zobowiązany jest do nałożenia zbawiennej pokuty. Bez poważnej przyczyny nie należy odmawiać ani odkładać rozgrzeszenia, o ile proszący penitent jest należycie usposobiony. Bez słusznej przyczyny spowiednik nie powinien opuszczać modlitw dodanych przez Kościół w formule rozgrzeszenia⁹⁰ Po myśli kanonu 899 i 890 bezwzględna tajemnica spowiedzi obowiązuje zarówno spowiednika, jak i – w razie potrzeby – tłumacza oraz wszystkich, którzy cokolwiek słyszeli ze spowiedzi⁹¹

Rozgrzeszenie ma być udzielone ustnie, penitent zaś musi być w czasie udzielania go przynajmniej moralnie obecny. Dlatego nieważne jest rozgrzeszenie udzielone listownie lub przez posłańca. Niedozwolone jest również udzielanie rozgrzeszenia przez telefon⁹²

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku nauczał, iż materią sakramentu pokuty są grzechy ciężkie, popełnione po chrzcie, a wprost jeszcze nieodpuszczone. Po dokładnym rachunku sumienia każdy ma obowiązek wyznać je wraz z okolicznościami zmieniającymi rodzaj grzechu⁹³ Te grzechy stanowią materię konieczną spowiedzi. Materią wystarczającą do ważnego rozgrzeszenia są grzechy śmiertelne, już wyznane oraz wszelkie grzechy powszechne, tak jeszcze niewyznane, jak i już wyznane na spowiedzi⁹⁴

Tenże *Kodeks* nakładał na każdego wiernego – po dojściu do używania rozumu – obowiązek spowiadania się przynajmniej raz w roku. Obowiązkowi temu nie czyni zadość spowiedź świętokradzka⁹⁵

⁸⁹ M. Pastuszko, *Posługa szafarza sakramentu pokuty i pojednania...*, dz. cyt., s. 44.

⁹⁰ KPK 1917, kan. 885–888; por. F. Bączkiewicz, F. Baron, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne*, dz. cyt., s. 47.

⁹¹ KPK 1917, kan. 899, 890.

⁹² F. Bączkiewicz, F. Baron, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne*, dz. cyt., s. 47, 48.

⁹³ KPK 1917, kan. 901.

⁹⁴ KPK 1917, kan. 902.

⁹⁵ KPK 1917, kan. 906, 907.

Zgodnie z kan. 908 właściwym miejscem do słuchania spowiedzi jest kościół, kaplica publiczna⁹⁶ Konfesjonał ma być umieszczony w miejscu otwartym i widocznym. Wyjątkowo miejscem spowiedzi może być zakrystia czy inne prawnie wyznaczone pomieszczenie⁹⁷

W Kodeksie prawa kanonicznego Jana Pawła II problematyką sakramentu pokuty zajmują się przede wszystkim kanony od 959 do 997. W pierwszej z tych norm prawodawca wyjaśnia, iż odpuszczenia przez szafarza (uprawnionego do udzielania rozgrzeszenia) grzechów popełnionych po chrzcie oraz pojednania z Kościołem dostępują wierni, którzy wyznają grzechy temu szafarzowi, wyrażają za nie żal i mają postanowienie poprawy⁹⁸

Według tegoż kodeksu zwyczajnym sposobem pojednania z Bogiem i z Kościołem jest jedynie indywidualna i integralna spowiedź oraz rozgrzeszenie. Wierny, świadomy grzechu ciężkiego popełnionego po chrzcie, tylko w ten sposób może dostąpić w zwykłych warunkach pojednania⁹⁹

Wyznanie grzechów stanowi część składową sakramentu pokuty, pochodzi z prawdziwego poznania siebie wobec Boga i z żalu za grzechy. Spowiedź wymaga od penitenta woli otwarcia się przed spowiednikiem¹⁰⁰

Sakrament pokuty może być sprawowany w zwyczajny sposób przy zastosowaniu bądź obrzędu pojednania jednego penitenta (każdy penitent przystępuje do spowiedzi indywidualnie)¹⁰¹, bądź obrzędu pojednania wielu penitentów z indywidualną spowiedzią i roz-

⁹⁶ KPK 1917, kan. 908.

⁹⁷ Zob. J. Grzywacz, dz. cyt., s. 96.

⁹⁸ KPK 1983, kan. 959; KKKW, kan. 718; por. M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, dz. cyt., s. 48-52; zob. Z. Janczewski, *Sprawowanie sakramentu pokuty i pojednania w świetle prawa kanonicznego i liturgicznego z uwzględnieniem specyfiki warunków Polski*, PK 49 (2006) nr 1-2, s. 171-194.

⁹⁹ KPK 1983, kan. 960; por. P. Hemperek, *Uświęcające zadania Kościoła. Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku*, t. 3, Lublin 1986, s. 15.

¹⁰⁰ *Ordo paenitentiae*, Typis Polyglottis Vaticanis 1974 (wersja polska: *Obrzędy pokuty dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1981, nr 6).

¹⁰¹ Tamże, nr 15-21.

grzeszeniem¹⁰² Ten ostatni obrzęd obejmuje wspólne przygotowanie wiernych przez modlitwę i słowo Boże wyjaśnione w homilii¹⁰³

Jedynie niemożliwość fizyczna lub moralna zwalnia od indywidualnego i całkowitego wyznania grzechów ciężkich. W takim wypadku pojednanie może się dokonać również innymi sposobami¹⁰⁴

Rozgrzeszenie wielu penitentów równocześnie, bez uprzedniej spowiedzi indywidualnej, udzielone w sposób ogólny jest dozwolone przez prawodawcę, ale tylko w określonych sytuacjach. Według obowiązujących przepisów kanonicznych, zawartych w kanonie 961 § 1, absolucji ogólnej – bez uprzedniej spowiedzi indywidualnej – można udzielić wielu równocześnie penitentom tylko wtedy, gdy:

1° „zagroza niebezpieczeństwo śmierci i brak czasu na to, by kapłan lub kapłani wyspowiadali poszczególnych penitentów”;

2° „istnieje poważna konieczność, a mianowicie, kiedy z uwagi na liczbę penitentów nie ma dostatecznie dużo spowiedników do należytego wyspowiadania każdego z osobna w odpowiednim czasie, na skutek, czego penitenci bez własnej winy muszą pozostawać przez długi czas bez łaski sakramentalnej albo Komunii świętej; nie jest uważane za dostateczną konieczność, gdy nie ma wystarczającej liczby spowiedników jedynie z powodu wielkiego napływu penitentów, jaki może się zdarzyć podczas jakiejś wielkiej uroczystości lub pielgrzymki”¹⁰⁵

Wiernych należy właściwie przygotować do odpowiedniego przyjęcia rozgrzeszenia ogólnego. Powinni być pouczeni wedle możliwości- o wymogach prawnych, a więc o konieczności odpowiedniej dyspozycji oraz postanowienia wyznania wszystkich grzechów ciężkich we właściwym czasie¹⁰⁶ Rozgrzeszenie to zawsze po-

¹⁰² Tamże nr 22–30.

¹⁰³ P. Hemperek, *Uświęcające zadania Kościoła...*, dz. cyt., s. 151.

¹⁰⁴ KPK 1983, kan. 960; por. M. Pastuszko, *Pojednanie penitenta z Bogiem i Kościołem*, „Prawo Kanoniczne” 42 (1999) nr 1–2, s. 3–56.

¹⁰⁵ KPK 1983, kan. 961 § 1; por. M. Pastuszko, *Równoczesne rozgrzeszenie wielu penitentów bez uprzedniej ich spowiedzi indywidualnej*, „Prawo Kanoniczne” 31 (1988) nr 1–2, s. 53–85; zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 2002, s. 364–365.

¹⁰⁶ KPK 1983, kan. 962 § 1.

winno poprzedzać – nawet w niebezpieczeństwie śmierci – wzburzenie przez każdego żalu za grzechy¹⁰⁷

Zgodnie z kanonem 965 *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1983 roku szafarzem sakramentu pokuty jest tylko kapłan¹⁰⁸ Sakramentalną posługę pokuty Kościół spełnia przez biskupów i prezbiterów. Udzielają oni wiernym odpuszczenia grzechów w imieniu Chrystusa i mocą Ducha Świętego¹⁰⁹ Władzę odpuszczania grzechów Chrystus przekazał Apostołom¹¹⁰ – to pełnomocnictwo przeszło na biskupów i kapłanów. Kapłani, wykonując sakramentalną posługę pokuty, działają w łączności z biskupem i uczestniczą w jego władzy i urzędzie; biskup, bowiem czuwa nad sprawowaniem sakramentu pokuty zgodnie z przepisami¹¹¹

Na mocy kanonu 966 § 1 do ważnego odpuszczenia grzechów wymaga się, „aby szafarz – oprócz władzy święceń – posiadał upoważnienie do jej wykonywania w odniesieniu do wiernych, którym udziela rozgrzeszenia”¹¹² Upoważnienie do spowiadania może kapłan otrzymać na mocy samego prawa albo przez specjalny akt udzielenia ze strony kompetentnej władzy – zgodnie z kanonem 969¹¹³ Prawo przyznaje upoważnienie do spowiadania zasadniczo tym, którzy otrzymują określony urząd¹¹⁴

Kapłan musi pamiętać, że sprawując sakrament pokuty, występuje jednocześnie w charakterze sędziego i lekarza; jest on ustanowiony przez Boga szafarzem Bożej sprawiedliwości i miłosierdzia, aby przyczyniał się do czci Bożej i do zbawienia dusz¹¹⁵ Spowiednik

¹⁰⁷ KPK 1983, kan. 962 § 2; zob. P. Hemperek, *Uświęcające zadania Kościoła...*, dz. cyt., s. 154.

¹⁰⁸ KPK 1983, kan. 965; zob. Z. Janczewski, *Ustanowienie szafarzy sakramentów świętych w Kościele łacińskim i Kościołach wschodnich*, Warszawa 2004, s. 161–175.

¹⁰⁹ T. Pawluk, dz. cyt., s. 365.

¹¹⁰ Zob. Mt 16, 19; J 20, 22–23.

¹¹¹ *Obrzędy Pokuty*, nr 9; DS 1709–1710; zob. T. Pawluk, dz. cyt., s. 365.

¹¹² KPK 1983, kan. 966 § 1; por. W. Góralski, *Władza spowiednika w zakresie odpuszczania grzechów i kar według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 27 (1984) nr 3–4, s. 77–87; zob. P. Hemperek, *Władza rozgrzeszania*, „Roczniki Teologiczno – Kanoniczne” 27 (1980) z. 5, s. 26–31.

¹¹³ KPK 1983, kan. 969.

¹¹⁴ P. Hemperek, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego...*, s. 156.

¹¹⁵ KPK 1983, kan. 978 § 1.

jako szafarz Kościoła powinien w sprawowaniu sakramentu pokuty wiernie stosować się do nauki magisterium Kościoła oraz norm wydanych przez kompetentną władzę¹¹⁶

Kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II zobowiązuje spowiednika do nałożenia na penitenta zbawiennej pokuty i odpowiedniego zadośćuczynienia¹¹⁷ oraz do udzielenia rozgrzeszenia, jeżeli nie ma wątpliwości, co do dyspozycji tegoż penitenta¹¹⁸

Obecny Kodeks prawa kanonicznego powtórzył to, co mówił Kodeks z 1917 roku w kanonie 889 i kanonie 890, a mianowicie, że tajemnica spowiedzi jest nienaruszalna¹¹⁹ Poza spowiednikiem – obowiązkiem zachowania tajemnicy spowiedzi są związane także wszystkie inne osoby, które w jakikolwiek sposób zdobyły wiadomości o grzechach. Dotyczy to zwłaszcza tłumacza, z którego wolno penitentowi skorzystać dla wyznania grzechów w razie nieznamomości języka¹²⁰

W sakramencie pokuty są odpuszczane grzechy popełnione po chrzcie, stąd z tego sakramentu może korzystać tylko człowiek ochrzczony, który popełnił grzech po przyjęciu pierwszego z sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego¹²¹ Każdy więc wierny jest zobowiązany wyznać w indywidualnej spowiedzi wszystkie grzechy ciężkie popełnione po chrzcie – z uwzględnieniem ich liczby i rodzaju, które nie zostały jeszcze bezpośrednio odpuszczone przez władzę kluczy Kościoła i nie były wyznane w indywidualnej spowiedzi, a które penitent przypomina sobie po dokładnym rachunku sumienia¹²² Wiernym zaleca się, aby wyznawali również grzechy powszednie¹²³ Każdy wierny, który osiągnął wiek rozeznania, jest zobowią-

¹¹⁶ KPK 1983, kan. 978 § 2; por. M. Pastuszko, *Obowiązki szafarza sakramentu pokuty i pojednania*, „Prawo Kanoniczne” 39 (1996) nr 1–2, s. 17–67.

¹¹⁷ KPK 1983, kan. 981.

¹¹⁸ KPK 1983, kan. 980.

¹¹⁹ KPK 1983, kan. 893 § 1.

¹²⁰ KPK 1983, kan. 983 § 2; por. P. Hemperek, *Uświęcające zadania Kościoła...*, dz. cyt., s. 163 – 164.

¹²¹ Tamże, s. 167.

¹²² KPK 1983, kan. 988 § 1; por. M. Pastuszko, *Chrześcijanin jako penitent (kanony 987–991)*, „Prawo Kanoniczne” 39 (1996) nr 3–4, s. 65–153.

¹²³ KPK 1983, kan. 988 § 2.

zany szczerze wyznać wszystkie swoje grzechy ciężkie, przynajmniej raz w roku¹²⁴ Kanon 991 obecnego Kodeksu prawa kanonicznego daje wiernemu prawo wyspowiadania się przed wybranym przez siebie spowiednikiem, zatwierdzonym zgodnie z prawem. Może zwrócić się o spowiedź także do kapłana innego obrządku katolickiego¹²⁵

Zakończenie

Powyższa analiza ukazuje nam prawdę o tym, iż grzech powoduje w życiu jednostki i społeczeństwa rozliczne rany. Lekarstwem na to jest pokuta, a przede wszystkim pojednanie sakramentalne. Ci, którzy przez grzech ciężki odeszli od zjednoczenia z Bogiem w miłości, przez sakramentalną pokutę wracają do życia w łasce. Aby wierni mogli przyjąć działanie tego zbawienego sakramentu powinni wyznać kapłanowi szczegółowo wszystkie grzechy ciężkie, które sobie przypomnieli na podstawie rachunku sumienia. Sprawowanie tego sakramentu jest zawsze aktem, w którym Kościół wyznaje swoją wiarę i czyni chrześcijanina w pełni wolnym. Na podstawie powyższego teologiczno – prawnego omówienia sakramentu pokuty widzimy jak bardzo pomaga wiernemu ten sakrament w pojednaniu się z Bogiem, Kościołem i innymi ludźmi. Kwestię jak administrować i przyjmować pokutę znajdujemy m.in. w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* z 1917 i 1983 roku. Prawodawcy tych dwóch źródeł prawnych podkreślają jednoznacznie, że sakramenty ustanowił Jezus Chrystus i nazywają je głównymi środkami uświęcenia, które należy sprawować i przyjmować z szacunkiem i pilnością, a wśród nich m.in. pokutę.

¹²⁴ KPK 1983, kan. 989.

¹²⁵ KPK 1983, kan. 991; por. M. Pastuszko, *Chrześcijanin jako penitent...*, s. 151–152.

The Sacrament of Penance in a theological-legal aspect

Summary

The sin, as the act of human freedom, appears at the point of contact of the value and human freedom. The choice of evil causes the destruction of the harmony and internal fullness of a human being. It is the cause of certain enslavement. It is also the negation of the attitude of love towards God, other people and oneself. The consequences of a sin need healing. The form and diversity of human dilemma require counteraction in the form of reconciliation with God, other people and oneself. It is done fundamentally in the Sacrament of Penance.

The foregoing article presents this sacrament in the theological-legal aspect. One cannot overestimate the Sacrament of Penance in the life of Christians and Church. Taking into consideration the diverse aspects and effects of this sacrament, one should agree that it belongs to the essence of Christianity of every Christ follower. The issues of how to administer and receive the sacrament can be found in the Code of Canonical Law from 1917 and 1983. The legislators of both codes emphasize unequivocally that the Sacrament of Penance plays an important role in the life of Christian, not only Catholic. The wealth of this sacrament obliges us to perform and receive it with respect and diligence.